

Кодифікація імператорських конституцій в римському праві

Єдиним джерелом формування права в період монархії в Стародавньому Римі є імператорські конституції. Імператорські конституції були не систематизовані, знаходились в різних архівах. Юристи повинні були їх розшукувати, це вимагало багато зусиль та часу.

Виникла необхідність створення збірника імператорських конституцій. Перший збірник створив юрист Papirius Justus, який об'єднав конституції Марка Аврелія у 20 книгах. Конституції від імператора Адріана до імператора Діоклетіана (196-295 pp.) були зібрані Gregorius в Codex Gregorianus, який мав поділ на книги, титули та хронологічний порядок. Конституції, які були видані після імператора Діоклетіана, включили в Codex Hermogenianus (312-324 pp.). Це були спроби приватних осіб кодифікувати імператорські конституції.

Імператор Феодосій II створив дві комісії з метою кодифікації імператорських конституцій. Результатом роботи став Codex Theodosianus, який був опублікований в 438 р. та включав конституції від Константина до року видання. Codex Theodosianus містив норми приватного та публічного права, поділявся на 16 книг, книги поділялися на титули.

Конституції, видані після 438 р., отримали назву novallae leges.

Після поділу Римської Імперії на Західну та Східну застосування римського права на цих територіях не припинилося. Навпаки, мали місце нові спроби кодифікації. Були створені збірки, які включали в себе компіляції з різних джерел римського права: кодекси, новели, Інституції Гая, твори римських юристів.

В східній половині імперії був розповсюджений збірник римського права під назвою Римсько-Сирійська книга. Він був створений 475-477 pp. приватною особою, містив конституції східних імператорів, твори юристів та норми сирійського права.

В західній половині імперії застосовувалися наступні збірки римського права:

1. Edictum Theodorici, створений в кінці V століття Теодором Великим для підданих Остготського королівства;
2. Lex Romana Visigotorum, створений Аларихом II в 506 р. для підданих Вестготського королівства;
3. Lex Romana Burgundiorum, створений королем Гундобадам для підданих Бургунського королівства.

Вершиною кодифікаційної майстерності в римському праві стала кодифікація Юстиніана. Східно-римський імператор Юстиніан створив в 528 р. комісію на чолі з Трибоніаном та професором юриспруденції Теофілом, яка вже через рік видала Codex Justinianus – кодифіковані імператорські конституції. Попередні кодекси були анульовані.

Одночасно з кодифікацією імператорських конституцій йшла робота над складанням Digesta та Institutiones. Під час роботи над Digesta виникла необхідність врегулювання протиріччя в роботах різних римських юристів. Ці протиріччя були вирішені самим імператором у формі імператорських конституцій. З урахування нових імператорських конституцій Codex був переглянутий і 17 грудня 534 р. опублікований у новій редакції.

Codex Justinianus складався з 12 книг, кожна книга поділялася на титули. Книга 1 містить норми церковного права; книги 2-8 – приватне право; книга 9 – кримінальне право; книги 10-12 – положення державного управління. Кожна конституція мала свій номер, поділ на параграфи, вказівку на ім'я імператора, який її видав.

Імператорські конституції, які вийшли пізніше публікації Codex, помістили в окрему частину Кодифікації Юстиніана – Novellae. Відомо три збірки Novellae, остання містить 168 конституцій.

До нашого часу дійшли різні рукописи Codex та Novellae з різними змінами, доповненнями, скороченнями. Але цих рукописів дуже багато, тому є можливість встановити початковий текст кодифікованих імператорських конституцій. Найкращим рукописом є Веронський VIII століття. Найкращими друкованими виданнями вважається видання братів Krigellii та вченого юриста Моммзена.

